

У 2007 році виповниться 150 років з дня народження останньої власниці Немирова, а немирівчани до цих пір пам'ятають свою господиню згадуючи її добрим словом.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Історія міст і сіл УРСР: Вінницька область. К, 1972. - С. 473; 2. Малаков Д. Минуле Немирова. – К, 1998, - С. 45; 3. Там само. - С. 55; 4. Там само. - С. 61; 5. Там само. - С. 61; 6. Шенк Г. Немирів крізь віки.– Вінниця, 2001.- С. 121-122; 7. Малаков Д. Вказана праця. - С. 59; 8. Там само. - С. 57,67; 9. Шенк Г. Вказана праця. - С. 138; 10. Малаков Д. Вказана праця. - С. 73,75; 11. Шенк Г. Вказана праця. - С. 124; 12. Малаков Д. Вказана праця. - С. 89-90; 13. Малаков Д. Вказана праця. - С. 93; 14. Малаков Д. Вказана праця. - С. 964; 15. Зінченко А. Наш край – Поділля. – Вінниця, 1992, - с. 48; Малаков Д. Вказана праця. - С. 96.

М.В. Миронюк, Ю.С. Степанчук

ПРОФЕСОР ПРАВА О. М. БОГДАНОВСЬКИЙ І ВІННИЧЧИНА

За роки незалежності краєзнавча наука зробила величезний крок у дослідженні біографій видатних людей нашого краю. Зокрема повертаються імена патріотів, які зброєю, чи словом боролися проти більшовицького режиму. Раніше затавровані й викреслені із пам'яті народу, вони законно поповнили плеяду визначних подолян.

Залишаються актуальними й подібні краєзнавчі дослідження дореволюційного періоду. Адже саме у другій половині XIX – початку XX століття в Україні спостерігаємо небачений злет наукової і творчої думки. У цей період з Вінниччиною пов'язують свою роботу видатні особистості. Їхні наукові праці, літературні та музичні твори стали класикою.

Метою даного повідомлення є повернення із небуття імені ще однієї непересічної особи, яка частину свого життя пов'язала із Вінниччиною. Йдеться про видатного юриста, громадського діяча Богдановського Олександра Михайловича.

Окремі віхи життєвого та наукового шляху Олександра Михайловича відображені у збірці Т. Гончар «Професори Одеського (Новоросійського) університету», що вийшла у м. Одесі у 2000 році.¹ Без змін стаття потрапила до другого видання 2005 року,² проте вона має деякі біографічні недоречності. Тут зазначається, що народився він у 1832 року в Тамбовській губернії, а помер у Києві 5 січня 1902 року.³ Та, вдивляючись у надпис на надгробній плиті Богдановського читаємо, що народився він 2 червня 1830 року. Похований не в Києві, а у невеличкому селі Мовчани Жмеринського району Вінницької області разом зі своєю дружиною Пелагесєю Данилівною.

Що ж пов'язувало відомого фахівця з карного права із подільською глибинкою? Чому протягом сторіччя у селі не лише пам'ятають це прізвище, а й зберігають усні перекази про перебування тут родини Богдановських?

Жодних відомостей у радянських енциклопедичних та інших наукових виданнях про науковця немає. Основою публікації стали матеріали фондів Державного архіву Одеської області та свідчення жителів с. Мовчани.

Про дитячі та юнацькі роки Богдановського відомо лише те, що він був виходцем із родини військових, але виховувався у Миколаївському сирітському інституті.⁴ Невідомо й за яких обставин, можливо трагічних, позбавили хлопця батьківської опіки. Про непересічні здібності цього юнака можна стверджувати на підставі того, що вже у 1853 р. він перебуває серед випускників Московського університету із ступенем кандидата права. У грудні цього ж року Богдановського приймають на посаду ад'юнкта Рішельєвського ліцею в Одесі (кримінальне право і практичне судочинство).⁵ З цього часу розпочинається плідна наукова робота молодого дослідника.

Сходинкою на шляху до визнання та професійного успіху став захист магістерської дисертації у 1857 р. на тему «Развитие понятий о преступлении и наказании в русском праве до Петра Великого». Після блискучого захисту Богдановський стає професором ліцею, а далі – і його директором. Він був активним учасником перетворення Рішельєвського ліцею в імператорський Новоросійський університет, перебуваючи довгий час на посаді декана юридичного факультету.

Олександр Михайлович Богдановський був не тільки досвідченим викладачем, юристом, а й видатним громадським діячем. Т. Гончар перераховує низку державних та громадських посад, які у різний час обіймав Богдановський. Зокрема, він був таємним імперським радником, членом Одеської міської управи і думи (ним була складена програма про засади, на яких було реформовано порядок суспільного управління в м. Одесі), головою Одеського міського суду мирових суддів, головою опікунської ради Одеської Маріїнської жіночої гімназії, головою комісії опікунів одеських початкових народних училищ, членом Одеського товариства історії та старожитностей.

Цікавими є факти Т. Гончар про роботу Богдановського як редактора та видавця. Під його редакцією було видано «Собрание литературных статей Н.И. Пирогова», разом з О.І. Георгієвським він видав «Новороссийский литературный сборник», працю «О земледельческих колониях и исправительных школах во Франции, Англии и Германии», «Учебник уголовного права. Общая часть». У 1874 р. О.М. Богдановський з власної ініціативи, поклав на себе обов'язок видавати щоденну газету «Южный вестник». За бездоганну громадську та науково-адміністративну роботу його нагороджено багатьма високими державними нагородами.⁶

Характеризуючи професора Богдановського як людину, його колеги говорили про притаманні йому високі людські якості. Так, попечитель Одеського навчального округу П.О. Лавровський у висновку Міністрові народної освіти повідомив: «О.М. Богдановський – один із популярніших людей в Одесі, про якого не може бути двох думок. Викладач він дійсно досвідчений, талановитість його видатна... Подібно професорам Бруну і Григоровичу, він знав усе, що хоч скільки-небудь стосується його предмета, та своїми знаннями і досвідом завжди готовий допомогти студентській праці». Далі П.О. Лавровський писав: «Взаємини із студентами у нього були найближчими. Він виключно готовий був усе зробити для студента, хоч би і з порушенням чинних правил, проте таке ставлення професора Богдановського і до усіх людей... Професор Богдановський взагалі був дуже спокійною людиною, такою, яка відмінно володіла собою, була м'якою і поступливою у суперечках...»⁷

Поряд із важливим біографічним матеріалом Т. Гончар зазначає, що О.М. Богдановський після виходу у відставку на початку 90-х рр. оселився в своєму маєтку в Полтавській губернії і зайнявся сільським господарством. Проте працівники Державного архіву Полтавської області спростували цей факт. На запит авторів даної статті прийшло повідомлення про те, що «... відомостей про проживання наприкінці ХІХ ст. на території Полтавської губернії професора Богдановського Олександра Михайловича, а також про його землеволодіння на території Полтавської губернії в документах і матеріалах архіву не виявлено. У списках дворян Полтавської губернії (1893-1916 рр.), що зберігаються в архіві, рід дворян Богдановських не значиться».

Вже достеменно відомо, що це була не Полтавська, а Подільська губернія.⁸ Тут, на території сучасного Жмеринського району в с. Мовчани, був маєток і садиба Олександра Михайловича, тут він похований на сільському кладовищі.

У родині Миронюків, що здавна мешкають у цьому селі, із покоління в покоління передається розповідь про одну незвичайну зустріч.⁹

Надворі стояв літній день 1952 року. До сільського чоботаря, діда Романа, завітав незнайомець, який своїм виглядом і поведінкою виказував, що він нетутешній. На вигляд йому було років 60, одягнений у елегантний світлий костюм не вітчизняного покрою, із стійким запахом вишуканих парфумів. Чоловік ламаною російською мовою звернувся з проханням полагодити зіпсоване дорогою взуття.

Допоки ладналося взуття, між сином діда Романа Василем та незнайомцем зав'язалася розмова. Як з'ясувалося, останній жив десь за кордоном і доводився онуком Олександрю Михайловичу Богдановському. На схилі літ, незважаючи на всі політичні перепони, він вирішив побувати на могилі свого пращура. Згодом Василь, який працював сільським фельдшером, вирішив дізнатися більше про похованих на кладовищі «паничів».

У той складний час за будь-який контакт з іноземцем можна було поплатитися не лише свободою, а й життям усієї родини. Лише після 1956 року навідуючи хворих, Василь почав обережно розпитувати у односельців старшого покоління про колишніх поміщиків. Протягом певного часу Василь робив записи, переважна більшість яких вже, на жаль, втрачена.

Проте навіть через такі обставини збереглися свідчення, що до початку 1890-х рр. Богдановський періодично жив у Мовчанах. Тут його пам'ятали як людину доброзичливу, міцної статури, із розкішною бородою. Неабиякий подив у селян викликало те, що поміщик Богдановський нарівні із ними часто виконував сільськогосподарські роботи.

Після виходу у відставку на початку 90-х рр.¹⁰ він постійно проживав у селі, іноді від'їжджаючи до доньки у Київ чи до сина у Одесу.

Особливої поваги Богдановський заслуговував у жителів села за безкоштовне навчання грамоті дітей та дорослих. До того ж він постійно консультував жителів як свого, так навколишніх сіл із різних юридичних питань. Дід Роман теж був із числа тих, кого навчив писати і читати Богдановський.

За спогадами місцевих жителів, дещо відомо і про родинні стосунки Богдановських. Вони не були безхмарні. Існувало певне непорозуміння між дружиною та донькою, яке, можливо, загострилося після смерті батька.

Як вже відзначалося, помер Богдановський у Києві, ймовірно, під час чергового лікування. Дружина, виконуючи його останню волю, всупереч дочці привезла й похоронила свого чоловіка у родинному маєтку. Через два роки померла і дружина. Проте донька, з невідомих причин на похорони своєї матері до Мовчанів так і не приїхала.

Кладовище у Мовчанах нічим не відрізняється від інших сільських кладовищ. Та ж простота, охайність та тиша. Є тут і дві вже похилені білі мармурові стелли, витонченого несучасного оздоблення. Це пам'ять про людей, які, незважаючи на своє високе соціальне становище поважали цю землю та її працелюбних людей.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2000; 2. Професори Одеського (Новоросійського) університету. Видання друге, доповнене. – Одеса, 2005; 3. Там само. – С. 139; 4. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО). – Ф. 45. – Оп. 7. – Спр. 65. – Арк. 49; 5. Професори Одеського (Новоросійського) університету. Видання друге, доповнене. – Одеса, 2005. – С. 140; 6. Там само. – С. 142; 7. Там само; 8. ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 7. – Спр. 65. – Арк. 49; 9. Записано зі слів жительки с. Мовчани Миронюк Марії Андріївни; 10. ДАОО. – Ф. 42. – Оп. 35. – Спр. 324. – Арк. 63.

Л.А. Понедельник

ЄВГЕН ЧИКАЛЕНКО – МЕЦЕНАТ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

З княжих часів бере свої витoki в Україні меценатство. І, незважаючи на те, що протягом багатьох століть залишалось поза увагою, воно завжди відіграло важливу роль у розвитку культури та церкви. Благодійницька діяльність в усі часи вважалася вершиною людинолюбства, тому традиції добродійництва є невмирущими. Меценати мали особливу пошану та були визнаними в суспільстві, що є цілком справедливо.

На жаль, багато імен благодійників втрачено назавжди для історії. Напевно, вони не були особливо забезпеченими людьми, і їхні суми не вирізнялись своєю величиною. Проте їх добродійність не забута, і внесок від цього не зменшується.

Зростає інтерес до української культури з часу здобуття Україною незалежності. Починають відроджуватись національні традиції, відбувається перегляд діяльності багатьох видатних людей. До старої української доброї традиції, яка була прерогативою національної еліти, можна віднести й меценатство. Саме його вивчення дає можливість краще дослідити багато питань вітчизняної історії, по-новому оцінити багатогранну діяльність видатних добродійників. Ці люди є зразком безкорисливості та людинолюбства, і тому на їх прикладі повинні виховуватися цілі покоління. Отже, саме таке комплексне дослідження з історії українського благодійництва і є актуальним зараз.

Зважаючи на важку соціально-економічну ситуацію в Україні сьогодні, меценатські кошти мають сприяти розвитку національної культури та науки.

Маловивченість даної теми пов'язана з невисвітленням багатьох питань в радянській історіографії, зокрема тих, що стосуються української національної культури та еліти.

Винятковою постаттю серед тодішнього українства був Євген Харлампійович Чикаленко. Народився він у селі Перешори на Херсонщині 21 грудня 1861 року в поміщицькій родині. Перші ази освіти здобував Є. Чикаленко в отця Василя Лопатинського, а восени 1870 року дев'ятирічного хлопчину відвезли в пансіонат пана Ранжале. Далі було Єлисаветське вище реальне училище І-го розряду. Уже в ті часи позитивне значення у формуванні світогляду майбутнього суспільно-культурного діяча мали знайомства з Панасом Саксаганським, Іваном Карпенко-Карим, Марком Кропивницьким, Михайлом Тобілевичем та ін. 20-річним юнаком на початку 1880-х років долучається Євген Чикаленко до українського руху. Ще в перший приїзд у Київ у 1881 році він познайомився з Миколою Лисенком та професором Володимиром Антоновичем. На межі століть він послідовно входив до кола Одеської, Петербурзької та Київської громад. У 1897 році був одним із засновників Загальної Української Організації, на основі якої у 1904 році виникла перша легальна Українська демократична партія. У роки столипінської реакції Чикаленко – серед організаторів Товариства Українських Поступовців, єдиного осередку легального українства.

Благодійницькою діяльністю Євген Чикаленко займався постійно. Вона була для нього філософією всього життя. "Мало любити Україну до глибини свого серця. Треба – ще й до глибини